

Dr hab. Grzegorz Smyk, prof. UMCS

Lublin, 29 listopada 2021 r.

Katedra Historii Państwa i Prawa

Wydział Prawa i Administracji

UMCS w Lublinie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr Michała A. Piegzika pt. „Spór o kształt Kodeksu cywilnego w Japonii w latach 1889 - 1892”, Wrocław 2021, ss. 288.

1. Problematyka badawcza.

W dziejach ustroju państw nowożytnych szczególne miejsce zajmuje Japonia w okresie tzw. epoki Meiji, to jest w latach 1868 – 1912. W okresie tym państwo japońskie przerwało wielowiekowy izolacjonizm, przywróciło realną władzę cesarza i dokonało szeregu reform wyprowadzających ten kraj z epoki głębokiego feudalizmu ku nowoczesnemu społeczeństwu i gospodarce kapitalistycznej, zdolnej konkurować z ówczesnymi potęgami europejskimi i USA. Ten bezprecedensowy proces przyśpieszonej modernizacji kraju był odpowiedzią na interwencjonistyczną politykę mocarstw światowych wobec Japonii, ich brutalną, bo popartą realną groźbą użycia siły wojskowej, ingerencją w stosunki wewnętrzne „Kraju Kwitnącej Wiśni”. Drogą do emancypacji politycznej Japonii na arenie międzynarodowej stały się przemiany polityczne i reformy wewnętrzne, które objęły niemal wszystkie bez wyjątku aspekty życia publicznego i prywatnego mieszkańców Nipponu. W ich rezultacie, Cesarstwo Japonii stało się monarchią konstytucyjną, z wzorowanym na europejskim systemie reprezentacji parlamentarnej, rządach gabinetu ministrów z premierem mianowanym przez cesarza oraz aparatem wymiaru sprawiedliwości i

prawodawstwem przewyżającym dotychczasowe partykularyzmy dzielnicowe i społeczne. Uzupełnieniem tych przeobrażeń, były reformy społeczne, gospodarcze, kulturalne i prawne, zmieniające oblicze państwa i społeczeństwa japońskiego w ciągu zaledwie jednego pokolenia z feudalnego w liberalno – kapitalistyczne. Jednym z ważnych aspektów tych przeobrażeń była kodyfikacja prawa cywilnego, która petryfikowała burżuazyjno - kapitalistyczny charakter przemian społecznych i gospodarczych Japonii na progu XX stulecia. To właśnie temu zagadnieniu, tj. kodyfikacji prawa cywilnego w Japonii i wprowadzeniu jej do obrotu prawnego w latach 1889 – 1892 poświęcona jest recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr Michała A. Piegzika.

Tematem pracy doktorskiej Pana Michała A. Piegzika jest „Spór o kształt Kodeksu cywilnego w Japonii w latach 1889 - 1892”, toczony w tych latach pomiędzy reprezentantami szkoły prawa francuskiego, zwolennikami wprowadzenia w życie przygotowanego w latach 1879 – 1889 przez Gustave’a E. Boissonade’a japońskiego projektu kodeksu cywilnego, wzorowanego na Kodeksie Napoleona, a wychowankami szkoły prawa angielskiego, postulującymi odroczenie jego wprowadzenia i gruntowną rewizję jego założeń i rozstrzygnięć szczegółowych. Spór ten, owo fundamentalnym znaczeniu dla charakteru źródeł japońskiego prawa cywilnego zakończył się zwycięstwem tych ostatnich i przyjęciem w 1898 r. ostatecznej wersji kodeksu cywilnego Cesarstwa Japonii. Dokonany przez Autora wybór tematu badawczego należy uznać za w pełni uzasadniony. Pomimo, że historia i kultura Japonii od lat cieszy się w Polsce zauważalnie rosnącą popularnością, to problematyka procesu powstawania i wprowadzania kodyfikacji prawa cywilnego w Japonii nie była dotąd przedmiotem zainteresowania polskich historyków prawa jak badaczy prawa cywilnego prowadzących studia komparatystyczne nad źródłami i instytucjami prawa cywilnego i w konsekwencji nie doczekała się odrębnego i kompleksowego opracowania, które poza analizą przepisów prawnych podejmowałoby trud prezentacji sporów doktrynalnych leżących u podstaw powstawania i wprowadzania w życie japońskiego systemu prawa cywilnego. Nieliczne wyjątki w tym względzie

stanowią prace: T. Karasia i T. Suzuki (Prawo japońskie, Warszawa 2008, Leszka Leszczyńskiego (Prawo japońskie [w:] Główne kultury prawne współczesnego świata, Warszawa 1995) i Adama Kościa (Filozoficzne podstawy prawa japońskiego w perspektywie historycznej, Lublin 2001) z ośrodka lubelskiego oraz reprezentującego wrocławskie środowisko historyków prawa Leonarda Górnickiego (Kodyfikacja prawa prywatnego [w:] System prawa Prywatnego, t. I., Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2012). Poza tym, w literaturze przedmiotu dotyczącej omawianej problematyki dominują prace w językach obcych: japońskim, angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim ale żadne z nich nie koncentruje się na zagadnieniu sporu doktrynalnego towarzyszącego opracowaniu i wprowadzeniu w życie japońskiego kodeksu cywilnego. Zatem w świetle dotychczasowego stanu badań i literatury przedmiotu recenzowana praca doktorska Pana Michała A. Piegziaka stanowi opracowanie nowatorskie - i to nie tylko w wymiarze polskim - zmierzające do wypełnienia istotnej luki w badaniach nad źródłami i instytucjami prawa cywilnego obowiązującego w Japonii.

2. Cele i tezy badawcze

Podstawowym celem badawczym, sformułowanym przez Autora na 8 stronie Jego dysertacji doktorskiej jest: „(...) przedstawienie przyczyn, przebiegu, skutków oraz znaczenia sporu o kształt Kodeksu cywilnego dla procesu kodyfikacji japońskiego prawa cywilnego ery Meiji (...)”, zaś głównym problemem badawczym: „(...) wskazanie przyczyn, dla których opracowany w latach 1879 – 1889 i opublikowany w dwóch częściach w 1890 r. Kodeks cywilny autorstwa G. Boissonade’a i zespołu japońskich jurystów nie wszedł w życie w pierwotnie planowanym terminie, tj. 1 stycznia 1893 r. (...)”. Tak zakreślonym celom i problemom badawczym towarzyszą dwie kwestie szczegółowe: ustalenie i klasyfikacja argumentów polemicznych konkurujących ze sobą stron tytułowego sporu oraz wskazanie wpływu czynników pozaprawnych na decyzję o odroczeniu terminu wejścia w życie kodeksu cywilnego w 1889 r.

Recenzowana dysertacja doktorska Pana Michała Piegzika zmierza do wykazania i udowodnienia, że – jak wskazał sam Autor – „(...) spór o kształt Kodeksu cywilnego w latach 1889 – 1892 miał decydujący wpływ na przebieg procesu legislacyjnego w japońskim parlamencie w zakresie kodyfikacji japońskiego prawa prywatnego (...)”. Tą główną tezę uzupełniają trzy tezy uzupełniające: 1. że, w warunkach społeczno – politycznych Japonii końca XIX w. niemożliwa była recepcja francuskiego prawa cywilnego do systemu prawa prywatnego ery Meiji, 2. że, spór o kształt japońskiego kodeksu cywilnego znacząco wpłynął na rozwój nauki prawa cywilnego ery Meiji oraz 3, że, spór ten doprowadził do konsolidacji wszystkich szkół prawa w Japonii ery Meiji. W ocenie recenzenta, takie sformułowanie celów i tez badawczych jest w pełni adekwatne do przedmiotu badawczego zakreślonego w tytule dysertacji i świadczy o profesjonalizmie naukowym Pana mgr Michała Piegzika.

3. Konstrukcja pracy.

Konstrukcję rozprawy oparto na kryterium chronologiczno - rzeczowym, polegającym na wyeksponowaniu – w sekwencjach czasowych - zasadniczych problemów badawczych w osobne rozdziały, podrozdziały, punkty i podpunkty, odpowiadające układowi zagadnień zawartych w źródłach stanowiących podstawę merytoryczną recenzowanego opracowania. Ze względu na specyfikę przedmiotu badawczego i cel rozprawy, którym jest kompleksowa analiza sporu o kształt japońskiego kodeksu cywilnego w latach 1889 – 1892, konstrukcję taką należy uznać za prawidłową, logiczną i w pełni oddającą tematykę pracy. Zastrzeżeń nie budzi zarówno proporcja objętościowa poszczególnych rozdziałów jak i stosowana przez Autora nomenklatura nazewnicza.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów merytorycznych poprzedzonych Wstępem, w którym określono zakres przedmiotowy, terytorialny i czasowy rozprawy, jej podstawę źródłową oraz stosowaną terminologię a przede wszystkim określono jej cele i tezy badawcze. Rozprawę wieńczy zakończenie, w którym

podsumowano wyniki badań. Ponadto praca zawiera bibliografię, obejmującą wykaz wykorzystanych źródeł archiwalnych i drukowanych oraz literaturę przedmiotu.

Rozdział I., zatytułowany „Dzieje prawnego systemu Japonii na tle polityczno – społecznym”, ma charakter wprowadzający Czytelnika w główny nurt rozważań będących przedmiotem recenzowanej dysertacji. Autor, wykorzystując dostępną literaturę i źródła drukowane, przedstawił w nim – w sposób panoramiczny, dzieje japońskiego systemu prawnego, od czasów izolacji epoki Edo aż po ruch kodyfikacyjny epoki Meiji. Za szczególnie cenne w tym rozdziale należy uznać wywody Autora dotyczące przyczyn kodyfikacji prawa japońskiego a nade wszystko Jego rozważania teoretyczne odnoszące się do podobieństw i różnic pomiędzy japońską a europejską kulturą prawną. Mocną stroną sposobu prezentacji przez Autora omawianych zagadnień stanowi bogata literatura przedmiotu, przywoływana przez Niego umiejętnie nie tylko dla prezentacji opisywanego zagadnienia ale i dla uzasadnienia stawianych przez Niego tez wyjściowych dysertacji. Ten uprawniony metodologicznie sposób prezentacji omawianych zagadnień pozwolił Autorowi na odtworzenie rzeczywistych problemów występujących u progu ruchu kodyfikacyjnego epoki Meiji.

Rozdział II., zatytułowany „Próby kodyfikacji japońskiego prawa cywilnego w latach 1868 – 1889” odtwarza pierwsze próby kodyfikacji japońskiego prawa cywilnego w latach 1868 – 1889, a więc odnosi się do okresu poprzedzającego główny nurt wywodów recenzowanego opracowania. Autor, z precyzją charakterystyczną dla Jego sposobu narracji, pieczołowicie odtworzył pierwszy projekt przetłumaczenia na język japoński francuskiego kodeksu cywilnego i nadaniu mu narodowego charakteru uwzględniającego specyfikę lokalną. Następnie, przedstawiona została rola Gustave’a Boissonade’a w pracach nad recepcją francuskiego prawa cywilnego do systemu prawa prywatnego Japonii wraz z omówieniem jego założeń i modyfikacji wobec pierwowzoru. Nie sposób przecenić ustaleń dokonanych przez Autora w tym Rozdziale, gdyż dotychczasowa polska literatura przedmiotu ogranicza się w tym względzie do opracowań historii i

ekspansji francuskiego prawa cywilnego, zawartych w fundamentalnych pracach Katarzyny Sójki – Zielińskiej nad Kodeksem Napoleona.

Rozdział III., zatytułowany „Szkoły prawa w Japonii ery Meiji – główni uczestnicy sporu o kształt Kodeksu cywilnego w latach 1889 – 1892”, przedstawia – zgodnie z tytułem – powstanie, rozwój i działalność japońskich szkół prawa. To niezwykle ciekawa i fundamentalna dla dalszej narracji część recenzowanego opracowania. Koncentruje ona na głównych uczestnikach sporu o kształt japońskiego prawa cywilnego w erze nowożytnej. Autor z należytą sumiennością scharakteryzował poszczególne szkoły prawa – francuskiego, angielskiego i niemieckiego wraz z opisem ich ośrodków naukowych i ich wpływu na kierunek działań japońskiego Ministerstwa Sprawiedliwości. Tą panoramę uzupełni opis stronnictw politycznych, tj. stronnictwa decyzyjnego i stronnictwa odroczeniowego. Wywody Pana mgr Michała Piegzika w tym Rozdziale cechuje potoczność narracji oraz umiejętność refleksyjnej oceny prezentowanych zagadnień.

Kolejne trzy Rozdziały, tj. IV, V i VI koncentrują się na poszczególnych etapach tytułowego sporu o kształt japońskiego kodeksu cywilnego. Przedstawiono w nich następujące fazy opracowywania i prezentowania opinii przedstawicieli wymienionych wyżej szkół prawa oraz ich skuteczność. Cechą narracji wszystkich tych Rozdziałów jest wnikliwa analiza argumentacji i kontrargumentacji stron dyskusji, która stanowiła główną oś toczzonego sporu o istotę przyszłego prawa prywatnego w Japonii. Analiza ta wymagała od Autora uważnej i drobiazgowej konfrontacji stanowisk głównych aktorów toczzonego sporu z układem sił politycznych i realiami życia parlamentarnego ówczesnej Japonii. Zadanie to zostało rozwiązane przez Niego w sposób wskazujący na znakomite przygotowanie merytoryczne, właściwe nie tylko historyka prawa ale i prawnika praktyka z zacięciem politologicznym. W efekcie dokonana przez Autora analiza kolejnych opinii i stanowisk obu stron sporu nie budzi żadnych wątpliwości co do Jego kompetencji warsztatowych. Na równie wysoką ocenę zasługuje umiejętne wykorzystanie przez Pana mgr. Michała Piegzika szerokiej bazy faktograficznej

zawartej w źródłach archiwalnych bogato przytaczanych jako podstawa uzasadniająca wnioski Autora recenzowanej dysertacji doktorskiej.

Kończący pracę rozdział VII, - zgodnie z tytułem - w całości poświęcony został „Efektom sporu o kształt Kodeksu cywilnego”. Zsumowano w nim wszystkie elementy tego sporu wpływające na jego genezę, przebieg i skutki praktyczne. Przeanalizowano w nim zbiorczo charakter zarzutów i odpowiedzi na nie obu stron sporu, wskazano na przyczyny zwycięstwa stronnictwa odroczeniowego, oceniono wpływ opinii prawnych na skuteczność argumentacji obu stronnictw, opisano naczelną zasady Kodeksu cywilnego, wykazano ich sprzeczność z Konstytucją oraz przedstawiono wady praktyczne rozwiązań szczegółowych kodeksu oraz skutki polityczne stoczonego sporu o ostateczny kształt prawa cywilnego w Japonii. Niewątpliwym walorem ustaleń dokonanych przez Autora w tym Rozdziale jest to, że, dzięki umiejętnemu wykorzystaniu źródeł archiwalnych obejmujących protokoły posiedzeń parlamentarnych, udało się Mu przedstawić rzeczywisty obraz skutków walki politycznej o charakter prawa cywilnego w Japonii i przedstawić je we właściwym, bo wyłaniającym się z praktyki świetle.

Zakończenie recenzowanej rozprawy doktorskiej Pana mgr Michała Piegzika zawiera podsumowanie rozważań zawartych w poprzedzających je rozdziałach i stanowi podsumowanie realizacji celów i tez postawionych we wstępie. Stwierdzić należy, że podstawowy cel rozprawy, jakim było przedstawienie przyczyn, przebiegu, skutków oraz znaczenia sporu o kształt Kodeksu cywilnego dla procesu kodyfikacji japońskiego prawa cywilnego ery Meiji został osiągnięty z w pełni satysfakcjonującym recenzenta skutkiem, podobnie jak i wskazanie przyczyn, dla których opracowany w latach 1879 – 1889 i opublikowany w dwóch częściach w 1890 r. Kodeks cywilny autorstwa G. Boissonade’a i zespołu japońskich jurystów nie wszedł w życie w pierwotnie planowanym terminie, tj. 1 stycznia 1893 r. Dokonane przez Pana Michała Piegzika ustalenia, wykazały, że spór o kształt Kodeksu cywilnego w latach 1889 – 1892 miał decydujący wpływ na przebieg procesu legislacyjnego w japońskim parlamencie w zakresie kodyfikacji japońskiego prawa prywatnego. Ponadto, Pan mgr Michał Piegzik dowiódł że, w

warunkach społeczno – politycznych Japonii końca XIX w. niemożliwa była recepcja francuskiego prawa cywilnego do systemu prawa prywatnego ery Meiji, gdyż zawarte w nim rozwiązania były niezrozumiałe nie tylko dla szeroko rozumianego społeczeństwa japońskiego ale i jego elit widzących w indywidualizmie i egalitaryzmie Kodeksu Napoleona zagrożenie dla tradycyjnego, japońskiego modelu harmonijnego funkcjonowania organów państwa i jego hierarchicznie ukształtowanej struktury społecznej. Ponadto z ustaleń Pana mgr Michała Piegzika wynika, że, spór o kształt japońskiego kodeksu cywilnego znacząco wpłynął na rozwój nauki prawa cywilnego ery Meiji oraz doprowadził do konsolidacji wszystkich szkół prawa w Japonii, nadając im spójny i zindywidualizowany charakter, co szczególnie zaobserwować można było w przypadku szkoły prawa niemieckiego. Z innych ustaleń zawartych w rozprawie wymienić należy konstatację Autora, że w dłuższej perspektywie, toczony u schyłku XIX w spór o kształt japońskiego kodeksu cywilnego, wywarł ogromny wpływ na rozwój japońskiej nauki prawa, w szczególności prawa prywatnego, teorii i filozofii prawa, jak i historii rodzimego prawa zwyczajowego i systemów praw obcych. Jak wykazał Autor recenzowanej rozprawy, wymiana doświadczeń i merytorycznej pomiędzy prawnikami, zapoczątkowana toczącym się sporem o kodeks cywilny, skutkowałą publikacją tekstów prawniczych, często polemicznych, które złożyły się na dorobek japońskiej jurysprudencji epoki Meiji. Za pierwsze na gruncie polskim, należy uznać ustalenia Autora dotyczące faktycznej roli i wpływu na rozwój japońskiej nauki prawa cywilnego Gustave'a Boissonade'a, i skupionych wokół niego japońskich prawników – zwolenników szkoły francuskiej oraz ich wkładu w przygotowanie dwóch odrębnych części projektu japońskiego kodeksu cywilnego, tj. prawa rodzinnego i spadkowego.

4. Metody badawcze.

Wybrany przez Pana mgr Michała A. Piegzika przedmiot badawczy jakim jest analiza genezy, przebiegu i skutków sporu o kształt kodeksu cywilnego w Japonii schyłku XIX w. oraz dążenie do ukazania tego zagadnienia zarówno w aspekcie doktrynalnym jak i dogmatycznym, wymagało od Autora recenzowanej dysertacji doktorskiej zastosowania odpowiednich metod badawczych służących osiągnięciu tego zamierzenia. Z tego względu, dominującymi metodami badawczymi, stosowanymi przez Niego równolegle w każdym z rozdziałów stały się: metoda dogmatyczna i metoda historyczna, pozwalające na skonfrontowanie obowiązujących regulacji prawnych z rzeczywistym stanem rzeczy w praktyce, uzupełnione – ze względu na specyfikę źródeł - metodą językową. Autor udanie wykorzystuje metodę dogmatyczną dla przeanalizowania przepisów prawnych stanowiących podstawę systematyki i treści przepisów prawnych japońskiego Kodeksu cywilnego. Sposób posługiwania się tą metodą przez Pana mgr Michała Piegzika dla analizy poszczególnych zagadnień prawnych związanych z opisywaną problematyką badawczą jest prawidłowy i nie budzący zastrzeżeń oraz świadczy o Jego znakomitym przygotowaniu merytorycznym. Na szczególne uznanie zasługuje umiejętne wykorzystanie przez Autora metody historycznej, pozwalającej właściwie udokumentowanie stawianych tez, weryfikację stanu prawnego z faktycznym oraz uzasadniającej wyprowadzane przez Niego wnioski ogólne. Zastosowany przez Pana mgr Michała Piegzika zabieg łączenia analizy dogmatycznej przepisów prawnych w konfrontacji z odwołaniem się do źródeł historycznych nadał Jego wywodom żywy i plastyczny charakter oraz potwierdził umiejętności Autora właściwego interpretowania dostępnych materiałów archiwalnych.

5. Źródła i literatura.

Praca doktorska Pana mgr Michała Piegzika oparta została na znaczącej bazie źródłowej. Składają się nań zarówno źródła archiwalne, akty prawne jak i literatura przedmiotu. Autor zgromadził niezwykle skrupulatnie wszystkie akty prawne odnoszące się do prezentowanej problematyki wraz z ich komentarzami (ponad 50

aktów prawnych). Na szczególne podkreślenie zasługuje przeprowadzona przez Niego kwerenda archiwalna w japońskim Archiwum Narodowym oraz w Narodowej Bibliotece Parlamentu, obejmująca akta dotyczące przebiegu prac nad projektem Kodeksu cywilnego (ponad 90 protokołów i 50 opinii prawnych)

Pan mgr Michał Piegzik zgromadził i wykorzystał wszystkie najistotniejsze dla tematyki pracy publikacje naukowe – łącznie ponad 250 pozycji bibliograficznych -głównie w językach obcych, w ty iw języku japońskim. Osobiście nie znajduję potrzeby jakichkolwiek uzupełnień. Dobór bibliografii stanowiącej podstawę rozprawy oraz rozbudowany aparat przypisów (688) świadczą o wysokim poziomie warsztatu naukowego Autora.

6. Konkluzje.

Wysoko oceniam poziom merytoryczny rozprawy Pana mgr Michała A. Piegzika. Treść pracy jest w pełni adekwatna do tematu. Jej zaletą jest szerokie tło faktograficzne i rzetelna kwerenda archiwalna. Dzięki sumiennym badaniom analitycznym Autora powstał kompletny i zarazem panoramiczny obraz prac nad japońskim kodeksem cywilnym schyłku XIX w., uwzględniający zarówno aspekty formalno - prawne jak i historyczno - prawne. Rozprawę cechuje znaczny stopień szczegółowości, co ze względu na zakres przedmiotowy i chronologiczny recenzowanego opracowania jest w pełni uzasadnione. Autor umiejętnie dobiera i analizuje źródła prawa i pozostałości archiwalne obrazujące charakter i specyfikę opisywanego sporu o kształt japońskiego kodeksu cywilnego. Praca niewątpliwie wnosi nowe ustalenia do dotychczasowego stanu badań nad tym zagadnieniem. Styl narracji nie budzi żadnych zastrzeżeń, język wywodów jest jasny a stosowana terminologia prawidłowa. Autor opracował **wyróżniającą się** rozprawę doktorską, która moim zdaniem **zasługuje na opublikowanie**.

Sumując, oceniana rozprawa doktorska Pana mgr Michała Piegzika stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, jest potwierdzeniem ogólnej wiedzy teoretycznej i umiejętności warsztatowych Autora w zakresie nauk historyczno – prawnych oraz przygotowania do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Praca doktorska Pana mgr Michała Piegzika spełnia całkowicie wymagania określone art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. z dnia 16 kwietnia 2003 r. Nr 65, poz. 595 ze zm.) i uzasadnia dopuszczenie jej do dalszego toku postępowania w przewodzie doktorskim (art. 14 ust2 pkt. 3).

Lublin, 29 listopada 2021 r.

dr hab. Grzegorz Smyk, prof. UMCS

RPW/18885/2021 P

Data: 2021-12-08